

УДК 37.018.1 (510)

Л. С. Калашник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України;
Чжан Цан,
пошукувач кафедри теорії і методики професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Національна хореографія як засіб патріотичного виховання сиріт у закладах соціального піклування КНР

Розглядаються теоретичні питання та практичні аспекти використання національної хореографії в сучасній системі виховання сиріт, які утримуються в закладах соціального піклування КНР. Зокрема, репрезентується досвід патріотичного виховання засобами народного танцю.

Ключові слова: патріотичне виховання, заклад соціального піклування, діти-сироти, національна хореографія, соціальна адаптація.

Калашник Л. С., Чжан Цан. Национальная хореография как средство патриотического воспитания сирот в учреждениях социальной опеки КНР.

Рассматриваются теоретические вопросы и практические аспекты использования национальной хореографии в современной системе воспитания сирот, которые содержатся в учреждениях социальной опеки КНР. В частности, представлен опыт патриотического воспитания средствами народного танца.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, учреждение социальной опеки, дети-сироты, национальная хореография, социальная адаптация.

Kalashnyk L. S., Chzhan Tsan. National Choreography as a Method of Patriotic Education of Orphans in Institutions of Social Care in PR China.

This paper elucidates the theoretical issues and practical aspects how do they use national choreography in the modern system of education of orphaned children who are guarded in institutions of social care of PR China. In particular, the Chinese experience of patriotic education by the means of folk dance is presented.

Key words: patriotic education, social care institutions, orphans, national choreography, social adaptation.

Постановка проблеми. Під патріотичним вихованням прийнято вважати планомірну виховну діяльність, спрямовану на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго ставлення до Батьківщини та її представників (культури або країни). Таке виховання включає: розвиток національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій позитивний внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнародного спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу. Патріотичне виховання має застосовування як у сім'ї та школі, так і в державних і громадських організаціях, засновуючись на впевненості в позитивному ефекті такого ставлення [4, 167].

Сьогодні виховання патріотизму є одним із головних завдань системи освіти та виховання України як у роботі з молоддю, так і програм для дорослого населення в процесі підвищення кваліфікації, отримання другої (третьої) освіти тощо. Низький рівень патріотизму населення – загроза національній безпеці країни та з часом ставить під сумнів узагалі існування держави як самостійного утворення. Експерти відзначають, що рівень патріотизму в Україні є досить низьким не тільки внаслідок об'єктивних

економічних і політичних негараздів у країні, але й через відсутність спрямованої, активної просвітницької та практичної роботи, розмитості вимог до кінцевого продукту патріотичного виховання, що зумовлює і некерованість процесу патріотичного виховання в країні взагалі.

Вивчаючи досвід іноземних країн щодо патріотичного виховання, слід звернути увагу і на досвід КНР. У ХХ ст. Китай пройшов складний шлях від тотального зубожіння, громадянської війни та Культурної революції (яку можна сміливо називати геноцидом проти власного народу) до місця одного з основних гравців на світовій арені, кредитора та члена багатьох міжнародних організацій, країни з доволі високим рівнем життя населення. І основою цього стрімкого піднесення, як стверджують самі китайці (не тільки в урядовій пропаганді, але й пересічні мешканці), є довіра, любов людей до власної країни та урядові заходи з патріотичного виховання.

Мета статті – ознайомити українських науковців і практиків з організацією системи патріотичного виховання в системі закладів соціального піклування про сиріт у КНР. Вибір об'єкта дослідницької уваги, визначений як «діти-сироти, які утримуються в закладах системи соціального піклування», пояснюється тим, що сьогодні підходи до змістового

наповнення та принципів родинного виховання, а також до базових засад організації виховного процесу в закладах освіти піддаються у КНР активному перегляду в бік запозичення іноземних педагогічних технологій, гуманізації, скорочення навантаження на учня. Організацію ж виховного процесу в дитячих будинках дотепер можна вважати «класикою соціалістичного Китаю».

Завданнями дослідження є:

- представити основні принципи функціонування системи патріотичного виховання в КНР;
- надати відомості щодо домінування «принципу китаєцентризму» в патріотичному вихованні молоді КНР;
- репрезентувати особливості впровадження системи патріотичного виховання з опорою на національний фольклор у закладах системи соціального піклування в КНР.

Аналіз джерел. Сутність і природа патріотичного виховання аналізувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними філософами, соціологами, психологами: К. А. Абульхановою-Славською, Б. Г. Ананьєвим, Г. М. Андреевою, Л. П. Буївим, С. С. Батенінін, Т. М. Заславською, Ю. А. Зубок, С. П. Іваненкіно, С. Н. Іконніковою, А. І. Ковальовою, І. С. Коном, Е. С. Кузьминим, В. Т. Лисовським, В. А. Цибулевім, А. А. Мальцевим, А. В. Мудриком, Л. В. Сохань, Н. Смелзером, Ж. Т. Тощенко, В. І. Чупровою, І. Бехом та ін. Значний внесок у розробку проблем методології патріотичного виховання як суспільного явища внесли дослідження Ю. К. Бабанського, В. П. Беспалько, Н. К. Гончарова, Л. Ю. Гордіна, Л. В. Занкова, Б. П. Єсіпова, Б. Т. Лихачова, І. Я. Лернера, Е. І. Монозон, А. В. Мудрика, І. Т. Огороднікова, В. О. Сухомлинського, М. Н. Скаткіна, Г. І. Шукіної та ін. У дослідженнях цих авторів підкреслюється думка про зростання ролі патріотичного виховання молоді. Всі вони солідарні в тому, що виховання юних пов'язано з тенденцією зростання ролі суб'єктивного фактора в процесі патріотичного виховання молоді.

Питання патріотичного виховання дітей-сиріт у КНР дотепер не стало об'єктом уваги вітчизняних науковців. Щодо самого Китаю, то основою процесу патріотичного виховання в закладах соціального піклування є настанови та директиви Міністерства цивільних справ та Міністерства освіти (щодо репертуару пісень, оформлення приміщень). Провідними спеціалістами з патріотичного виховання в КНР сьогодні вважаються Хан Мімі, Лей Феїн, Гао Оючан. Питання використання фольклору як методу патріотичного виховання висвітлюються в працях Цзи Хуанюн, Ван Кефена, Лон Інпи, Цзя Цзогуан та ін.

Виклад основного матеріалу. Традиції любові до власної країни, усвідомлення її винятковості притаманні китайському суспільству здавен. І велика заслуга у цьому належить владі Китаю. Наприклад, ще за часів Цинь (221–207 рр. до н. е.) території, які оточують Китай, офіційно визнавалися непридатними для життя внаслідок відсутності там кисню та заселення чудернацькими істотами, які не мають відношення до людського виду. Саме за династії Цинь і розпочалося будівництво Великої китайської стіни задля відділення від решти територій. Упродовж історії любов до Батьківщини, імператора як уособлення Батьківщини, власного батька як уособлення імператора вважалися в Китаї найбільшими чеснотами.

Питання вироблення чіткої концепції патріотичного виховання гостро постало перед КНР у перші ж роки існування. Через загальне зубожіння, політичні негаразди, фактичну окупацію Китаю іноземними військами, громадянську війну розпочався процес апатії. Тож уряду під керівництвом Мао Цзедуну було потрібно якнайшвидше вирішити питання зацікавленості кожного мешканця в економічному розвитку країни. Питання було вирішено завдяки дієвій програмі патріотичного виховання, яке стало підґрунтям «політики великого стрибка» (оцінка її економічних, культурних та соціальних наслідків не є завданням статті). Результат патріотичної концепції того періоду – внесення до Конституції положення про те, що «кожний китаєць, у першу чергу, має бути гідним громадянином КНР, сприяти її розвитку та бути творцем її досягнень» (ст. 4) [1]. Надалі це положення було розширено в конституційних обов'язках, зокрема:

– Громадяни Китайської Народної Республіки мають право на працю і зобов'язані працювати. Держава заохочує заняття громадян добровільною безоплатною працею (ст. 42).

– Громадяни Китайської Народної Республіки мають право на освіту і зобов'язані вчитися (ст. 46).

– Громадяни Китайської Народної Республіки зобов'язані захищати єдність держави і згуртованість усіх національностей країни (ст. 52).

– Громадяни Китайської Народної Республіки зобов'язані ... берегти суспільну власність, дотримуватися трудової дисципліни... (ст. 53).

– Військова служба та участь у народному ополченні відповідно до закону є почесним обов'язком громадян Китайської Народної Республіки (ст. 55).

– Громадяни Китайської Народної Республіки зобов'язані відповідно до закону платити податки (ст. 56) [1].

Патріотичне виховання – найважливіша ідея усієї китайської педагогіки. Воно, найбільшим чином, ґрунтується на понятті «китаєцентризму». 1982 року генеральний секретар ЦК КПК Ху Яобан наголосив на необхідності рішуче покінути із захопленням художньою практикою Заходу, з випадками поклоніння перед закордонним, а якщо ці дії мають серйозний характер, вони повинні переслідуватись законом [6, 79]. Цей період характеризується підвищеною увагою до проблем патріотичного виховання, яке передбачало виховання китайського духу, дотримання китайських традицій. У матеріалах преси зазначалося, що «патріотизм – найкраща традиція і найвища моральна якість китайської нації», основний «критерій оцінки окремих осіб, класів, партій, вчень, теорій та ідейних течій» [2, 186], а «формою патріотичного виховання» було оголошено вивчення вітчизняної історії. При цьому зазначалося, що використання «книг із всесвітньої історії виправдано тільки в тому випадку, якщо в них немає схильня перед іноземним» [3, 115]. Вивчення всесвітньої історії, «яка звільнена від європоцентризму», на думку теоретиків, «буде однією з найкращих передумов виховання у молоді високих якостей будівників соціалістичної Батьківщини» [3, 115]. У жовтні 1983 р. на перше місце було висунуто проблему «духовного забруднення китайської нації».

Заборонялось все закордонне, некитайське, а телебачення і преса пропагували тільки вітчизняне. Цей процес не припинився й сьогодні.

Усі види виховання в КНР нині розглядаються з позиції патріотичного, тобто національного виховання – виховання нації китайців. Наприклад, фізичне самовиховання розглядається в КНР як обов'язок людини, цю норму закріплено Конституцією КНР. Наприклад, під час поширення атипової пневмонії людей, які мали підозру на це захворювання, але не повідомили органи влади, було страчено за статтю «свідоме псування державного майна», оскільки усі люди в КНР вважаються власністю держави, її трудовим резервом.

У дитячих будинках виховний компонент щодо саме патріотичного виховання дуже сильний. Дітям змалечку прищеплюється ідея: вони є дітьми Китаю і те, що втратили батьків, не дуже велике горе – у них є китайська держава, яка буде піклуватися про них, бо вони – її діти. Сприяє цьому наявність спеціального статусу для дітей-сиріт – дитина народу (в графі «батьки» у свідоцтві про народження таких дітей пишуть: «народ КНР»).

Любов до власного народу та Вітчизни виховується на яскравих історичних прикладах: сироти, які були виховані трудовими колективами та військовими підрозділами у час опору японській окупації (XX ст.). Наочність також відіграє дуже велику роль у прищепленні цієї любові.

Фольклор узагалі й танок зокрема завжди були дієвими та малозатратними засобами патріотичного виховання в будь-якій країні. Виконуючи народні танці, діти призвичаюються до традицій свого народу, починають поважати його історію, традиції. Мистецтво китайського танцю народилося навіть раніше, ніж з'явився перший літературний китайський персонаж. На керамічних горщиках із розкопок в окрузі Татунг провінції Цинхай зображено кольорові танцюючі фігурки. Вивчення цих артефактів показує, що люди неолітичної культури Янь-Шао приблизно в IV тис. до н. е. практикували групові танці: взявшись за руки й тупотячи ногами, співали під акомпанемент.

Сучасна західна хореографія з'явилася в Китаї у 20–30-х рр. XX ст. Після утворення КНР уряд став приділяти велику увагу розвитку танцювального мистецтва. У 1949 р. було засновано Національну асоціацію китайських танцюристів. У 50-ті рр. створювалися різноманітні ансамблі пісні й танцю, а в Пекіні, Шанхаї й Гуанчжоу – професійні школи танцю. Під керівництвом знаменитих танцюристів, таких, як У Сяобан і Дай Айлянь, було підготовлено перше покоління фахових танцівників нового Китаю. Знавці хореографії знайшли й відновили безліч традиційних і народних танців та створили новий жанр китайської танцювальної драми й балету. Була здійснена постанова нових танцювальних номерів на сюжети з революційної історії Китаю й тогочасного життя республіки [9, 52–53].

Розвитку танцювального мистецтва в КНР сприяло знайомство з європейським балетом. Іноземні (радянські) балетмейстери, які приїхали на запрошення уряду, створили в 1954 р. балетний клас для студентів, що вже мали певну хореографічну підготовку (здебільшого це були учні шкіл китайської опери та цирку, викуплені школами в батьків у три-чотирирічному віці та фактично

являли собою дітей-сиріт, власність школи). Експериментальна балетна трупа при Пекінській танцювальній школі стала першою в Китаї. Вона була заснована 1959 р. і здійснювала постановку класичних балетів «Лебедине озеро», «Бахчисарайський фонтан» і «Корсар». Надалі в її репертуарі налічувалося вже більше десяти балетів: «Жизель», «Коппелія», «Марна обережність», «Собор Паризької Богоматері» та ін. Перші артисти балету навчалися прямо в ході репетицій і виступів. У 1964 р. були поставлені балети «Червоний жіночий батальйон» і «Сива дівчина» за історико-революційними мотивами. Після 1979 р. інсценуються деякі твори Лу Сіня, Ба Цзиня й Цао Юя: «Моління про щастя», «Родина» і «Гроза». Було також поставлено балет за мотивами казки Г.-К. Андерсена «Дюймовочка».

Усі 56 етнічних груп Китаю мають багаті й своєрідні танцювальні традиції. Малі народності теж дбайливо зберігають свою пісенну й танцювальну спадщину. Згідно зі статистичними даними, сьогодні в країні існує близько 1000 видів народних танців. Із них найбільш відомими можна назвати ханські «Танець драконів», «Танець левів», груповий танок «Янге», «Танець із кольоровими ліхтарями», «Танець із писаними барабанчиками»; повний спритності монгольський «Андай»; ліричний тибетський «Сюаньцзи», для якого характерні витончені рухи рук у довгих рукавах, що розвіваються; уйгурський танець «Сайнайму» з оригінальними рухами шиї й плечей; радісний, із ляскотом у долоні, танець «Тяюе» (народності і); легкий і плавний «Танок павича» (народності дай); корейський «Танок із віялом», танок із бамбуковою сопілкою «Лушен» (народності мяо); яоський «Танок із довгими барабанчиками»; чжуанський «Танок із коромислом»; «Танок зі змахами рук» (народності туцзя) і ряд інших. Танці національних меншин охоронялися протягом історії на державному рівні як самобутня культура народу Китаю [9, 24].

Сьогодні в КНР проводиться велика робота щодо відновлення й збереження танцювальної спадщини. Відповідні програми діють на державному рівні (Пекінська танцювальна академія – єдина вища школа танцю в Китаї; професійні хореографічні училища в Шанхаї, Гуанчжоу й Сичуані; курси або класи танцю при Центральному інституті національностей, Академії мистецтв при НОАК; Інститут вивчення танцювального мистецтва при Академії мистецтв КНР). Багато колективів ведуть паралельні самостійні дослідження й експерименти.

Особливо цікавим у цьому плані є діяльність трупи «Божественне мистецтво». Тут відроджують давно втрачене традиційне китайське мистецтво – етнічний танець. Тибетський, монгольський і ханський танці відбивають особливості культури різних етнічних груп і різних форм життя. Що стосується тіла, у ході історії кожна етнічна група надбала особливу поставу, і в кожній етнічній групі виробилась особлива мова тіла. Тому етнічний танець виражає найпростіші характерні риси людей. Людям, що живуть у сучасному суспільстві, традиційний етнічний танець розкриває красу традицій і показує інший стан існування людства.

Слід зазначити, що професійні школи хореографії, випускники яких мають поповнити трупи найвідоміших колективів КНР, діють за принципом

інтернатних закладів освіти. Тому, говорячи про спорт та мистецтво в країні, можна сміливо стверджувати: там застосовуються заходи та принципи виховання такі, що традиційно притаманні системі соціального піклування про сиріт. Також кожний дитячий будинок має самодіяльний творчий колектив, найбільш талановиті діти мають змогу за рекомендацією дитбудинку скласти іспити та потрапити на навчання у спеціалізовані інтернати (балетні, пекінської опери, циркові тощо) [5, 101]. Заняття певним видом творчості у дитячих будинках (як і спорт) вважається дієвим методом зменшення рівня агресії, творчі досягнення дітей – шансом привернути увагу суспільства (завдяки мас-медіа) до проблем дитячого будинку та знайти спонсорів чи отримати додаткові фінанси від державного та місцевого урядів.

З метою збагачення культурного життя народу в багатьох містах країни проводяться великі музичні фестивалі: «Шанхайська весна», «Фестиваль музики і квітів м. Гуанчжоу», «Пекінський фестиваль хорової музики», «Тиждень музики північно-східного Китаю», «Тиждень музики північного Китаю» тощо. Значне місце в житті населення посідає художня самодіяльність, досягнення якої демонструються на щорічних оглядах, наприклад, «Травневі квіти» в Пекіні, «Жовтневий спів» у Шанхаї, «Концерти навчальних закладів» у провінції Фуцзянь та ін. У всіх цих заходах беруть участь і вихованці дитячих будинків. Декілька їх творчих колективів отримали статус «національних» та навіть вдало гастролюють, не тільки в КНР, але і за її межами. Найвідоміший – Національний творчий колектив дитячого будинку м. Янань, у репертуарі якого є як витвори китайської опери, так і балетні презентації. З 2007 р. він вважається експериментальним майданчиком відділення хореографії Національної академії мистецтв [7, 16].

Сучасні китайці – нація танцююча. Особливо в маленьких містах поширені п'ятничні й суботні танці на міській площі під живу музику або магнітофон (танцюють найчастіше люди старшого покоління), гуртки національних танців при ЖКХ, диско- і танцклуби, тематичні танцювальні вечори й дискотеки в навчальних закладах. Жодне свято чи урочистість не проходить без традиційних танців; співак не може стати популярним, якщо не володіє хоча б елементарними рухами традиційної хореографії; проводяться всілякі конкурси,

змагання, які теж пропагують мистецтво танцю («Фестиваль традиційних танців», «Весняні танці», «Конкурс танців малих народностей» тощо).

З 20 по 27 травня 2008 р. проводився Всесвітній конкурс китайського танцю, основною метою якого було підвищити інтерес до хореографічного мистецтва Китаю, не тільки в самій країні, але і за кордоном. Також організатори переслідували дві вельми важливі мети: показати автентичний китайський танок (високе мистецтво поєднання сили тіла й духу, елементів бойових мистецтв із витонченою повільністю рухів, а не стилізоване «махання ногами й руками») та запропонувати китайському мистецтву нові, більш сучасні хореографічні теми (багато закордонних мистецтвознавців відмічають, що внаслідок невисокої моральності китайських хореографів та впливу маоїстської культури сучасна китайська хореографія має депресивну та подекуди жорстоку спрямованість, яка залишає неприємні відчуття у глядача).

З 1 вересня 2008 року танці стали обов'язковим предметом у китайських школах. Згідно з розпорядженням Міністерства освіти, мають викладатися сім видів класичного танцю (п'ять – китайських, два – закордонних), які відповідають фізичним та психологічним особливостям учнів різного віку. Передбачається, що танці не будуть замінювати уроків фізичного виховання, а спеціалізовані тренування проводитимуться на перервах та під час позакласних заходів. Уведення танців до розкладу занять пояснюється необхідністю збільшити фізичне навантаження на учнів, бо, згідно з проведеним дослідженням, усе більше молодих людей страждають на нестачу фізичних вправ та ожиріння. Окрім цього, групові танці покликані розвивати в школярів соціальні почуття, почуття колективізму, теоретичні знання з танців (історія виникнення того чи іншого танцю, пов'язані з ними легенди), будуть стимулювати інтерес до історії власного народу [8, 23–24].

Висновки. Фольклор є потужним засобом патріотичного виховання. Національна хореографія займає особливе місце серед засобів прищеплення любові до культурної спадщини свого народу, оскільки, з одного боку, є квінтесенцією народної традиції, а іншого – задовольняє потребу дитини (особливо, дитини-сироти) у прекрасному, дає їй відчуття переваги завдяки власним творчим досягненням.

Література

1. Конституція КНР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legal-way.ru/other44.php>
2. Мао Цзедун. Выдержки из произведений [Текст] / Мао Цзедун. – Пекин : [б. и.], 1967. – 327 с.
3. Сергійчук І. М. Китай у Нові та Новітні часи : практикум : навч. посібн. [Текст] / І. Сергійчук. – Суми : ВТД «Університет. кн.», 2006. – 329 с.
4. Шарафанов А. Ю. Патріотичне виховання молоді [Текст] / А. Шарафанов // Таврій. вісн. освіти. – 2011. – № 3. – С. 167–172.
5. Kallgren Joyce K. Public policy and life in China [Text] / ed. by Kallgren Joyce K. // The People's Republic of China after 30 years: an overview. – Berkley, Ca., 1979. – 400 p. – P. 95–122.
6. Life in modern China: life cycles, customs and religion [Text]. – Beijing : Hugh Shapiro, 1984. – 91 p.
7. Li Fugen. «Project Hope» brings hope to younger generation [Text] / Li Fugen, Zhang Hua // China Today. – 1999. – June. – P. 11–19.
8. Lin W. We bring up ideal people [Text] / W. Lin // China Today. – 2009. – № 7. – P. 23–25.
9. 《延安保育院》 剧评三十年代的延安艰苦并快乐着保育院中的延安再透视 //人民日报海外版 – 2011. – № 7. – 69 p.